

TÜRKİYE'DE KÖY SOSYOLOJİSİ (*)

ULRICH PLANCK

Çev. : Dr. M. REŞİT KÜÇÜKBOYACI

1. Avrupa'da, günümüzdeki ve geçmişteki Türk kır sosyolojisi hakkındaki bilgiler şu üç ana sebepten dolayı sınırlı kalmıştır: (1) Niyazi Berkes (1936), Fuad Güney (1938), Hilmi Ziya Ülken (1950), Selâhaddin Demirkan (1953), Muzaffer Sencer (1962/63) ve Orhan Türkdoğan (1970) tarafından verilen bilgiler bu yazıların Türkçe olmasından veya sadece Türkçe dergilerde yayınlanmış olmasından dolayı çok az okunmuşlardır. (2) Türkiye'de, halâ, kır sosyolojisini inceleyen tek bir kurum yoktur; ancak, bu tür çalışmalar sosyoloji, etnoloji, antropoloji ve beşeri coğrafya enstitüleri tarafından olduğu kadar, Türk Sosyal Bilimler Cemiyeti veya Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü gibi bazı dernek veya kuruluşlarca yürütülmektedir. (3) II. Dünya Savaşı ertesinde, Türkiye'de kır sosyolojisi Amerikan kır sosyolojisinin tesiri altında kalmıştı; ve bu sıralarda Avrupa ülkelerindeki köy sosyolojisi ile hemen hemen hiç bir temas olmamıştı. Ancak, son zamanlarda, Türk ve Avrupalı sosyologlar arasında bu tür bir işbirliği göze çarpmaktadır.

2. Bu ikisi arasındaki yakın işbirliğinin oldukça olumlu kabul edilmesi gerekir; zira, her iki taraf için de böyle bir ilgi yararlı olacak gibi görünmektedir. Çünkü, Türkiye'deki küçük çaptaki çiftlik şartları Kuzey Amerika'dakilere değil, Avrupa'dakilere benzemektedir. Dolayısıyla, Türk köy sosyolojisi Avrupa'daki komşularından daha fazla yararlanabilir. Bunun yanı sıra, Türk köy sosyolojisi Avrupalı sosyologların kullanabileceği, henüz bilinmeyen tecrübe, gözlem ve raporlar hazinesi sunmaktadır.

3. Türkiye'de kır sosyolojisi köy sosyolojisi olarak anlaşılmaktadır. Burada 'Köy', bir kaza veya bölge merkezi olmayan her türlü

(*) Ulrich Planck, Village Sociology in Turkey (Problems of The Development of Agriculture and information on the state of rural sociology in various countries), S. 161 - 178, 10th Polish Conference of Rural Sociologists, Warsaw - March 1971.

kırsal yerleşme alanı anlamına gelmektedir. Bu tanım, 888 küçük yerleşme merkezini (bucak/naahiye), 34.750 kırsal topluluğu (muhtarlık), ve 24.360 kendi yönetimlerine sahip olmayan kırsal yerleşme bölgelerini (mahalle) içine almaktadır. Türk Köy Kanunu'nun 1. paragrafı, nüfusu 2.00 den az olan toplulukların kendi muhtarlarını seçebilen köyler olarak kabul edilebileceğini belirtir. Köy Kanunu gereğince, nüfusu 2.00 den çok olan kırsal yerleşme merkezleri de 'Kaza'dır. Kazaların belediye kurma yetkisi vardır. Türkiye istatistikleri 10.000 nüfusu genellikle kırsal ve şehir yerleşme merkezi sınıflandırmasında limit olarak kullanır.

4. Hattâ, bu yerleşme merkezlerinden, şehir merkezleri çevresine köylüler tarafından bir gecede kurulan gecekondu bile sosyolojik anlamda bir dereceye kadar köy kategorisine girer. Bu da, R.E. Pahl'ın köyün en iyi bir şekilde ancak şehirde incelenebileceği (1) görüşünü ispatlar. İbrahim Yasa (1968) şöyle der: "Birçok gecekondu görünüşte kalabalık ve bir aradaki Anadolu köyünü andırır. Hemen hepsi, küçük bahçeleriyle, patikalarıyla, ağaçlarıyla ve tahtadan ekleriyle dış görünüşte birbirine benzeyen ölçü ve biçimde, aynı tarzda, tek odalı, tek katlı meskendir".

5. İctimaî Bilimler Cemiyeti'ni İstanbul'da, 1918 de kuran Mehmed Ali Şevki Türkiye'de köy sosyolojisine gerek olduğunu belirtmiştir. Hattâ, o zaman bile, kendisi köy monografilerinde genel araştırma metodlarının kullanılması gerektiğini savunmuştu. O günden bu yana elli yıl geride kaldı. Bu dönem içinde Türk köy sosyolojisi ne gibi bir gelişme gösterdi?

Bunun geçmişine ait aşağıdaki özeti verebilmek için köy politikası ile ilgili alanda verilen derslerin artışına paralel olarak araştırmalardaki gelişme üzerinde durulması gerekmektedir. Köy problemleri üzerindeki araştırmalar genel tartışmalar ve köy meselelerinin politik olarak ele alınması göz önüne alınmadan değerlendirilemez.

1920 lerde Köy Sosyolojisi

6. 1920 ler, Osmanlı İmparatorluğunun çöküşüyle, Mustafa Kemal Paşa'nın İstiklâl Harbi için Türk Millî kuvvetlerini bir araya toplamasıyla, Türkiye Cumhuriyeti'nin anayasasıyla ve Cumhuriyetin ilk reformlarıyla belirginlik kazanmıştı. Türk siyasî hayatını olduğu kadar sosyal şartları da oldukça derinden değiştiren bu olaylar hem

(1) R. E. Pahl, "The Rural-Urban Continuum", *Sociologia Ruralis*, Cilt : VI, No. 3-4, 1966, s. 299-329.

köy sosyolojisinin geride kalmasına sebep olmuş hem de köy sosyolojisi üzerinde uyandırıcı bir tesir göstermiştir. Cemiyet, İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edilmesi ve İstiklâl Harbinin başlamasıyla faaliyetini durdurmuştur. Harpten sonra, M. A. Şevki'nin kırsal bölgelerde araştırma yapma arzusu daha başka zorluklar yüzünden gerçekleşmemiştir. Sadece, **Revue des Doctrines Sociales** dergisinde köy araştırmalarının gerekliliği üzerinde bir kaç makale yayınlanmıştır. Bu dönemde bilim adamlarının köy sosyolojisi üzerinde tesirli bir çalışma yapmamasına rağmen köyün kendisi politik hayatta önem kazanmıştır. Atatürk bilerek, kırsal bölgelerin desteği ile Türkiye Cumhuriyetini kurmuştu. Geçmişte "birazcık buğday tarlası ve bir kaç asker" (Barbara ve George Helling, 1958, s. 9) olarak tanımlanan Anadolu'nun kalbi politik bir merkez oldu. Canlı millî kuvvetler "Boğaziçindeki hasta adam'a karşı" harekete geçti. Böylece, Anadolu köyü, tarihinde hiç kazanmadığı bir ölçüde önem kazanmıştı. Atatürk batıya pencereyi açtı, ancak, yine aynı dönemde, millî reformlar Türk kültürünün menşesini hafızalara geri getirdi.

7. Hakikatta ise, gerçek köyler cumhuriyetin temeli olabilecek ideal topluluk imajında değildi. Politik doktrin ile olan bu çelişkiler Yakup Kadri'nin **Yaban** isimli kitabında dile getirilir. Önceki dönem içişleri bakanı olan Ebu Bekir Hazım da Orta Anadolu'daki köy hayatını oldukça gerçekçi bir şekilde **Küçükpaşa** isimli kitabında (1924 civarında) anlatır. Kısa süre içinde bu tür romantik köy hayatı anlatımı ortadan kalktı. Gerçekçi görüşün savunucuları gerçeklerle yüz yüze gelerek köylülere daha fazla yardımcı olunabileceğine inanmışlardı. Halk da bu fikre katıldı, politikacılar da neticelere katıldılar. Gelişen bir köy modern Türkiye düşüncesinin bir parçasıydı. Dolayısıyla, yapılacak iş, köyün yüzyıllardır süre gelen geri kalmışlığını yenmek, köyün kendi başına bırakılmışlığını ortadan kaldırmaktı. 18 Mart 1924 te çıkarılan Köy Kanunu bu hedefe doğru atılan ilk adım oldu. Bu kanun, köy idaresinde yenilik getirmekle kalmayıp, kırsal bölgelerdeki hayat şartlarını geliştirmek için köylülerin yapması gereken işleri belirleyen 37 madde ile yapabilecekleri diğer 32 hususu içine alıyordu.

8. Bundan sonraki adım, ülkede bir baştan bir başa Cumhuriyet Halk Partisi tarafından Halkevleri'nin açılması oldu. Esasında Parti'nin propagandasını yapmakla görevli bu merkezler köy kalkınması için de seferber edilmişlerdi. İmamların köylerdeki durumunun sarsılmasını da köyün ruhsal hayatının yenilenmesine bağlamak gerekir; zira, bu şahıslar köydeki en gerici kimseler olarak kabul edil-

mekteydi. Böylelikle, köy sosyolojisine girmeden önce geniş bir kırsal reform programı başlatılmıştı.

1930 larda Köy Sosyolojisi

9. 1930 lar da yine "Sosyolojik gözlemlerin sonuçlarını beklemeğe sabrı olmayan aceleci girişimler" dönemi idi (H. Z. Ülken, 1950 s. 106). Halk reform istiyordu. Bu istekler, özellikle **Kadro** dergisinin kurucuları tarafından ortaya konuluyordu. Halk, kaybedilecek vaktin olmadığına inanıyor; onlar da politik kararlar için sağlam bir temel kazanmak yüzünden ne bulguları analiz ediyor, ne de dikkatli araştırma yapma sabrı gösteriyordu. Bunun yerine, kırsal hayat şartlarının geliştiği intibainı yayıyor ve halka gerçek olmayan istatistikî raporlar sunuyorlardı. Bunlar arasında, Ekonomik İşler Bakanlığınca Türk köy hayatını ve üretimi konu alan bir kitabın da sayılıp sayılmayacağı da kesin değildir. H. Z. Ülken, bu sahte istatistikleri oldukça keskin bir dille tenkid etti ve monografik köy çalışmaları yapılmasını istedi (1950, s. 115); zira, Türkiye'de kırsal bölgeler, sadece değişen iklim, arazi ve coğrafi şartlardan dolayı değil, aynı zamanda yerleşmelerin tarihlerindeki farklılık bakımından da çok değişik sosyolojik olaylarla doludur. Hattâ, birbirine komşu köyler dahi kültürel bakımdan farklılık arzeder (H. Wenzel, 1932). Eski Türk Köylerinin tam ortasında, Arnavutluk, Bosna, Yunanistan, Bulgaristan, Romanya ve Kırım'dan (Tatarlar) gelme göçmenlerin ve hattâ yerleştirilmeğe çalışılan yörüklerin oluşturduğu Çerkes veya Gürcü toplulukları vardır. Devamlı yerleşme merkezleri çobanların, yayla köylülerinin ve tahtacıların geçici yerleşme merkezleri ile karışmış bir durumdadır.

10. 1930 ların ortasına doğru 'yeniden köye dönüş' hareketinin bir parçası olarak köy araştırmalarına ilgi oldukça arttı. Özellikle, Nusret Köymen, Meksika ziraî reform modeli üzerine yazılmış bir dizi kitapçık ile köy gelişmesi hakkındaki tartışmayı alevlendirdi. Bu dönemin havası "Yeni bir Şevkle Köye Dönüş" (S. Edip, 1939) gibi eserlerde belirlenmektedir. 1935 ten sonra kısa fakat her zaman gerekli ölçüde doğru olmayan bir kaç köy monografisi yayınlandı. Köy araştırmalarını ilgilendiren bu geçici alâka Parti'nin Halk Evleri tarafından açıkça desteklenmişti. Bu 'Bilim Adamları' bilgi, metot ve teknik yönden eksikliklerini şevk ve gayretleriyle tamamladılar.

11. H. Z. Ülken (1950, s. 105), bu tamamiyle bağlantısız, memleket sathına gelişigüzel yayılmış ilk teşebbüsler hakkında şöyle der: "Bu yayınların bir çoğu, folklor, etnografi ve kırsal edebiyatla

ilgili olarak sınıflandırılmamış malzemelerle o kadar karışık bir haldedir ki, sosyoloji açısından bunların analizi ve tenkidi oldukça zor bir meseledir". M. A. Şevki, bütün imkânlarıyla eksiklikleri gidermeğe çalıştı. *Revue des Sciences Politiques* dergisi 1933-1938 seneleri arasında M. A. Şevki'nin sosyal araştırmalara dayandırılmış reform istekleriyle ilgili bir dizi makalesini yayınladı. M. A. Şevki, "Memleketi Tanımanın Yolu" isimli risalesinde Frederic Le Play'in sosyal bilimler ekolünün görüşlerini derinleştirmiştir. Kendisinin 1931 de hazırladığı "Kurna" köyü monografisi vasıtasıyla köy araştırmalarının pratik faydalarını göstermek istedi. Ancak, bu monografinin varlığı üniversitelerdeki sosyoloji üzerinde Emile Durkheim'in fikirlerinin ağır basması ve yayınlarda da bu fikrin savunuculuğunu yapan Ziya Gökalp'in etkisi yüzünden 1939 a kadar duyulmamıştı bile. Aynı sene Chicago'da, Amerikalı arkeolog John A. Morrison *Pioneer Work* "Öncü Çalışma" (Brian W. Beeley) isimli eserini yayınladı. Burada, yazar, kazı işlerinin yanı sıra Alisar köyünde ekonomik ve ekolojik durumlar üzerinde durmuştur.

1940 larda Köy Sosyolojisi

12. II. Dünya Savaşının başlaması amatörlerin sürdürdüğü bu denetimsiz köy araştırmaları furyasını sona erdirdi. Bu mecburî duraklama metotların gelişmesine ve gösterilen gayretlerin temel tutmasına neden oldu. Le Play ekolünün bir diğer temsilcisi olan Selahaddin Demirkan özellikle metotların geliştirilmesi için mücadele etti. İstanbul vilayeti dahilinde bir köyün idarî başkanı olarak bir kaç sene önce de köyün başkanı tarafından yerine getirilmesi gereken talimatları ihtiva eden bir "Köy Kütüğü" de yazmıştı. 1941 de Küçükçekmece ve Celâliye köylerine ait iki monografi hazırladı. Bir sene sonra, bunları, bir köyün nasıl incelenmesi gerektiği hususundaki bir talimatı takibetti. Samsun'daki Millî Eğitim Teşkilatı da bu örneğe göre kırsal bölge incelemeleri için bir rehber yayınladı.

13. Köy sosyolojisinin Türkiye'de bir bilim dalı olarak kurulması yolunda diğer gelişmeler Gerhard Kessler, Z. Fahri Fındıkoğlu ve Orhan Tuna'nın 1944-1950 arasında Zonguldak ve Karabük kömür havzalarında iş şartlarını incelemeleridir. Bu inceleme konu olarak ilk defa daha geniş bir bölgeyi ele alması bakımından da oldukça önemlidir. Sonraları, H. Z. Ülken Edremit, Gönen ve Bilecik bölgelerinde, S. Demirkan'da Bursa ve İstanbul'da aynı yolu takibettiler. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde de Sosyoloji Enstitüsü öğrencileri ve öğretim üyeleri vasıtasıyla sistematik olarak köy araş-

tirmaları monografileri hazırlamağa başladı. Burada H. Z. Ülken, Nurettin Şazi Kösemihal, Fatma Taşkingöl, Nilifer ve İbrahim Yasa'nın hazırladıkları araştırmalar gibi çok mükemmel incelemeler ortaya çıkarıldı. Aynı zamanda, aynı fakültenin beşerî coğrafya profesörü Ali Tanoğlu, öğrencileriyle birlikte köy tarihi ve mesken tipleri üzerinde durarak kırsal yerleşme alanlarını inceledi. Hakkı Berkman, Kastamonu bölgesindeki çeşitli köy tipleri üzerinde bir makale neşretti. Ekolojik yönden de H. Özçörekçi (1944) Anadolu'daki kırsal merkezlerin menşei üzerinde bir tez hazırladı. 1943 te Daniş Remzi Korok, Türkiye Cumhuriyetindeki köyler ve köylüler üzerinde bazı araştırmalar yaptı. Ve 1948 de 1945 nüfus sayımına dayanılarak hazırlanan ilk köy istatistikleri yayınlandı.

14. Yine 1940 larda Karl Marx'ın teorileri Türk köy sosyolojisini etkilemeğe başladı. Her ikisi de A.B.D. de eğitim gören Niyazi Berkes ve Behice Sadık Boran bazı makaleler ve kır sosyolojisi üzerine iki kitap yayınladılar. McKenzie'nin ekolojisinden ilham alarak Ankara yakınlarındaki bazı köylerde araştırmalar yaptılar. Bu, Le Play ekolü ile bunların arasını açtı. Çünkü, Le Play ekolü taraftarları bu yeni yaklaşımı sadece ekonomik yönlü olduğundan ve Amerikan materyalist görüşü savunduğundan lanetlemişlerdi.

15. Anadolu köyünü küçük, yarı-münferit ve kötü hattâ düşmanca çevre içinde bile yaşamağa devam edebilen bir halk topluluğu olarak ele almak gerekir. Ancak, ekonomik hayat şartlarına uymak tek başına bir etken olabilir. Ama, bu faktör ne Anadolu köylerindeki cinsiyetler arasındaki sosyal ayrılığı ne de yaş gurupları arasındaki hiyerarşiyi ne de gelinlerin hor görülmelerini izah edebilir. Bundan ötürü; köyde birbiriyle ilgisi olan ve sosyal hayatı etkileyen daha birçok faktörün varolduğunu kabul etmek gerekir. Özellikle, Mediha Berkes (1943) in incelemiş olduğu gibi halk inançları ve gelenekler nesilden nesile miras kalan bir değer ölçüsü ve davranış örneklerinin ağır yüküdür.

16. Mümtaz Tuhan'ın köylerde mekineleşmenin etkisini ele alan araştırması (1948) N. Berkes ve B. S. Boran'ın tezlerine bir antitez durumundadır. Tuhan, Avrupa makinelerinin kabul edilışinin bilimsel düşünce yollarını ve bu makinelerin dayandığı değer sistemini kabul etmediğini ortaya çıkarmıştır.

17. M. Tuhan sosyal antropoloji metodlarını kullanmıştır. 1940 larda köy sosyolojisine en çok katkısı olanlardan birisi olan Paul Sterling de bu yaklaşımı uygulamıştır. Bir İngiliz antropoloğu olan Sterling, 1949-1952 seneleri arasında iki Anadolu köyünde (Kayseri

yakınında Sakaltutan ve Elbasi) aile yapılarını ve sosyal münasebetleri inceleyerek birçok ay bu köylerde kalmıştır. Bulgularını bir çok makale ve **Türk Köyü** (1965) adlı kitabında yayınlamıştır. Sterling'in eseri oldukça tesirli bir şekilde kendi yaklaşımının köy hayatının örgüsüne derinlemesine girebilmek için her zaman kullanılan 'mülakat' çalışmalarından çok üstün olduğunu ispatlamaktadır.

18. 1949 da diğer bir yabancının, Amerika'lı antropolog Richard D. Robinson'un Ziraat Bankası, Köy Kanunu, köy evleri, giyimi ve beslenmesi, çiftçilik araç ve gereçleri, Köy Enstitüleri, köyün müesseseleri, köy haberleşmesi, köy ekonomileri, köyde toplantılar ve köy hayatının diğer yönlerini ele alan incelemesi ilk rapor olarak yayınlandı. Ancak, bu kısa raporların elde edilmesi bir hayli zordur. Robinson, J. A. Morrison'un 1932 de ziyaret ettiği Alisar köyünü sosyal değişimin derecesini ölçmek üzere 1949 da ve 1955 te yeniden ziyaret etti. Robinson'un birçok araştırması ve kendisinin Türkiye'de toprak reformu üzerindeki düşünceleri **İlk Türk Cumhuriyeti** (1963) isimli kitabında özetlenmektedir.

19. 1940 ların başlarında ilmî malzemenin sınırlı olmasına rağmen politikacılar köylerin daha ileri bir tarzda yenileştirmesi için adım atmakta tereddüt etmediler. Yukarıda belirtildiği gibi, bu mesele, S. Demirkan'ın ilham kaynağı olduğu bir önceki on yılda (1938) oldukça esaslı bir şekilde tartışılmıştı. 1945 te F. Güney köy kalkınmasının prensiplerine esaslı katkılarda bulundu.

20. Hükümet, şehir dışındaki eğitim meseleleriyle özellikle ilgilieniyordu. Lâtin harflerinin kabulüyle resmî okullarda din derslerinin yasaklanmasıyla ve lâik bir okul sistemi kurarak geleneksel dinî hocaların temizlenmesi teşebbüsleri vardı. Ancak, hükümet, bütün köylere yeni tarzda yetişmiş öğretmen sağlama imkânına sahip değildi (1940 ta bütün Türkiye'de sadece 21.000 ilkokul öğretmeni vardı). Elde olan öğretmenlerin çoğu, köylerin uzak, kaba hayatına katılmak istemiyordu. Bu âcil durumda hükümet iki denemeye girişti. 'Yeniden Köye Dönüş' hareketinden kaynaklanan bu denemelerden ikincisi köy sosyolojisini ve gelişmesini dolaylı olarak etkilemiştir.

21. İlk olarak, seçilmiş erler kısa dönem kurslarda eğitilerek çocuklara lâtin harfleriyle okuma yazma öğretmek üzere köylere gönderildi. "İkinci deneme, daha geniş ve daha devamlı bir ölçüdeydi. 1939-1946 seneleri arasında Köy Enstitüleri olarak bilinen, köy çocuklarının devam etmeleri için hazırlanan yirmi bir devlet yatılı okulu kuruldu... Programın hedefi öğrencilere teorik bilgilerin yanı

sıra pratik bilgiler kazandırmak ve sonra onları köylere lider ve reformcu olarak göndermekti. Bu Köy Enstitüleri kabiliyetli ve köyde görev yapmak isteyen öğretmenleri yetiştirmede kısa zamanda başarılı olmuştur" (F. Sterling, 1965, s. 275-6). Ancak, bu Köy Enstitüleri fikri 1950 de oldukça köklü bir değişikliğe tabî tutuldu ve nihayet 1960 da öğretmenler ve öğrenciler arasındaki radikal hareketler yüzünden ve böylesine zor bir görev için öğrencilerin beş sene içinde kırsal bir bölgede yetiştirmelerinin hemen hemen imkânsız olduğu anlaşıldığından terkedildi.

22. Köy Enstitülerinin en zekî mezunlarından biri olan Mahmut Makal, genç bir idealist olarak, kendisinin uğradığı hayal kırıklığını edebî bir uslûpla ifade etti. Makal, hem köyde yaşayıp hem de oranın geleneksel değer ölçülerine önem vermeyen ve aradaki bu geniş ruhî boşluğu dolduracak herhangi birşey bulamayan bu modern öğretmenlerin tipik bir örneğidir. Köy Enstitüleri eğitimindeki kadar hiçbir yerde Köy Sosyolojisi eksikliği kendisini hissettirmemiş ve buradaki kadar kötü neticeler doğurmamıştır. Ve nihayet, bu umut verici denemenin de sonunun sebebi bu mesele olmuştur.

1950 lerde Köy Sosyolojisi

23. 1950 lerin başlarında Türk kamu tayında **Bizim Köy** (M. Makal, 1950) isimli kitap bir "şok" tesiri yarattı. Bir köy öğretmeni olan yazar, kendi köyündeki insanlık dışı hayat şartlarını içten bir sevgi ile anlatmıştı. Köyünün geriliğini anlatan tasvirleri bütün ülkenin kalkınmasıyla ilgilenen şehirlilerin hayallerini bir anda yıkıvermişti. Halk, köy yenileşmesinin -bütün reform kanunlarına rağmen, sadece sözde kalıp çok fazla bir gelişme göstermediğinin farkına varmıştı. Makal'ın kitabı en çok satılan kitap olmuş, yazar geçici olarak tutuklanmıştı. Ama, şimdi hükümet köy kalkınmasına daha çok önem vermeğe başlamıştı. Genellikle, halk sağlığı, ulaştırma araçlarının ve yolların yenilenmesi, ziraatın makinalarla yapılmasının sağlanması, çiftçi kredilerinin temini ve ziraî fiat politikası bazı olumlu gelişmeler ortaya çıkarmıştı. Kırsal nüfus oldukça hızlı bir artış göstermiş, köy-şehir münasebetleri sayı bakımından artmıştı. Böylece, şehirlere köylerden toplu göçler başladı.

24. Bunun neticesi olarak köy sosyolojisi yeni meselelerle karşı karşıya kalmıştı. Yukarıda zikredilen bu tür meselelere değinen (B. Boran, 1945, ve M. Turhan, 1951) çalışmaları İ. Yasa'nın Ankara yakınlarında trenyolu yapımı üzerine değişmeye başlayan Hasanoğlan köyündeki sosyal değişikliği inceleyen çalışması izledi (1957).

Bu araştırma, aradan yirmi yıl geçtikten sonra, R. D. Robinson'un makinalaşmanın etkileri üzerinde aynı durumu inceleme konusu yapması üzerine (1949-1955) yeniden önem kazandı. Keza, Daniel Learner'ın (1958) Balgat'ın Ankara'ya bağlı bir şehir-içi yerleşme merkezi olması üzerine yapmış olduğu sosyal değişme araştırmasını da burada zikretmek gerekir. John F. Kolars (1963) da incelemelerini Antalya civarında yaptı ve sonuçlarını **Türk Köyünde Gelenekler, Mevsim ve Değişme** başlığı altında topladı. Ayrıca, bir başka ilgi çekici araştırma bir Alman fotoğrafçısı olan Wolf Huttenroth'un yürüttüğü incelemedir. Huttenroth Orta-Güney Anadolu'da son yerleşme gelişmesini ve buğday üretimi artışını incelemiştir. (1962). 1964/1965 te Mübeccel Kiray ile John Hindrick Çukurova'da pamuk çiftçiliğinin modernleşmesinin etkilerini incelemişlerdir.

25. 1950 lerde çoğu Türk uzmanlar tarafından hazırlanan bir düzineden fazla yeni araştırma yapıldı. Bunlar arasında Karataş Köyü H. Z. Ülken ve başkaları, (1950), Alacahöyük (Hamit Zübeyr Koşay, 1951), İhsaniye (Cavit Orhan Tütengil, 1954), Keçiller (C. O. Tütengil, 1954), Çatak (Turhan Yörükhan ve Turgut Cebe, 1955-56), Mütevelli ve Kayalıoğlu (Rahmi Taşoğlu, 1955-56), Yenibedir ve Es-kitaşlı (Yusuf Kurhan, 1955-1956) sayılabilir. Nermin Erdentuğ antropolojik geleneği Hal (1956) ve Sün (1959) köyleri araştırmalarıyla devam ettirdi. Wolfram Eberhard da aynı yoldaydı. Ankara'da, Orta-Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Anadolu'nun 16 farklı bölgesinde iklim, ziraî şartlar, kültürve ekonomik durum açısından değişiklik arzeden tipik bir köyde derinlemesine araştırma yapmak üzere geniş bir projeye başladı.

1960 larda Köy Sosyolojisi

26. 1960 larda köy sosyolojisi iki önemli olayla belirlenir: (1) Birkaç Türk üniversitesinde köy sosyolojisinin eğitim programına alınması; (2) Köy İşleri Bakanlığı'nın kurulması.

27. Sosyoloji öğretiminin tarihi 1910-1911 senelerinde Z. Gök-alp'ın Selânik'te verdiği ilk derslere kadar gider. İstanbul Üniversitesinde, Edebiyat Fakültesinde ilk sosyoloji profesörlüğü kurulmuştu. "Cumhuriyetin kuruluşunu takiben 1934 te Liselerde, Hukuk Fakültesinde, 1937 de İktisat Fakültesinde ve nihayet Ankara Üniversitesinde Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi ile Siyasal Bilgiler Fakültesinde sosyoloji müfredat programına alınmıştı. Şimdi sosyoloji özel liselerde de okutulmaktadır" (Z. F. Fındıkoğlu, 1968, s. 98).

28. Köy sosyolojisi sosyolojik derslerin bir parçasıydı. Bunun, bilhassa, son senelere kadar nüfusunun dörtte üçü köylerde yaşayan ve bir bakanın da "Köy Türkiye'dir" (Şükrü Kaya, 1936) diye belirttiği gibi köyün çok önemli politik bir yeri olan bir ülkede geçerli olacağı âşikârdır. Ancak, kelimenin gerçek anlamında köy sosyolojisi 1960 lardan önce okutulmamıştı. Şimdi, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesinde Amiran Kurtkan, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesinde İ. Yasa, ve Erzurum'da Atatürk Üniversitesinde O. Türkdoğan köy sosyolojisi dersleri vermektedir. 1970 de köy sosyolojisi Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesinde devamlı bir ders haline girmişti (Ulrich Planck - Batı Almanya). Erzurum'da da, Leo J. Fenske isimli misafir bir profesör (1960-1968 arasında) köy sosyolojisini başlatmıştı. Kendisi ziraat ekonomisi olan Fenske (1) "Türkiye'de kendisinin öğretim gayretlerinin sosyolojik karakterinden ötürü" (Z. F. Fındıkoğlu, aynı eser), (2) Öğrencilerinden ikisinin, A. Kurtkan ve O. Türkdoğan'ın köy sosyolojisi dalında öğretim üyesi olmaları yüzünden Türkiye köy sosyolojisi üzerinde uzun süre devam eden bir tesir meydana getirmişti.

29. Bir başka ünlü Amerikan sosyal bilim adamı da Asistanı A Kurtkan ile birlikte İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesinde (1964) kır sosyolojisi okutmaktaydı. Bu bilim adamı Carl C. Zimmermann idi. C. C. Zimmermann, Türkiye'de Le Play ekolünün popülerliğine rağmen, Le Play'in temel prensiplerinin orada uygulanmadığını belirterek bu ekolün savunucularını güçlendirdi. Hattâ, Le Play'in metotlarını uygulayarak Türkiye'nin dokuz farklı bölgesinde kırsal bölge aileleri üzerinde araştırmalar yapılmasını önerdi (O. Türkdoğan, 1970, s. 280). Şerif Mardin vasıtasıyla köy araştırma metotları üzerinde oldukça etkili olan bir üçüncü Amerikalı sosyal bilim adamı da Charles P. Looms olmuştur. Sırası gelmişken, Türkiye'de diğer önde gelen Amerikalı kır sosyologlarının eserlerinin de okunduğunu belirtmek yerinde olur.

30. "1960 ihtilâlinde sonra endüstrileşme karşısında kırsal kalkınmayı öne alma gereğinin farkına varıldı. Daha önemlisi, düşünceli insanlar bütün kalkınma hareketlerini hükümetten bekleme eğilimini tersine döndürerek köylülerde öncü olma fikrini uyandıranın gerekliliğini anlamağa başladılar" (Tom Askwith, 1968, s. 7). Devlet Plânlama Teşkilatı kırsal bölge kalkınmasına ağırlığını koydu. 1962 de pilot bölgeler seçilerek toplum kalkınması tasarıları ilk beş yıllık plânda yer aldı. Bölgesel olarak Vali ve Kaymakamlar için toplum kalkınması seminerleri düzenlendi.

31. Köy politikasının etkisinin niçin sınırlı kaldığı anlaşılmağa başlandı. Bu sebeplerden biri, birçok bakanlığın hattâ aynı bakanlık içinde farklı bölümlerin birbirinden haberi olmadan aynı konular üzerinde çalışması, hattâ benzer projeler uygulamaları idi. Bu tarzdaki koordinasyon ve işbirliği eksikliği metotların uygulanmasında olduğu kadar kalkınma programları modellerinde de görülmekteydi. Bunun yanı sıra, denemeler sistemâtik olarak değerlendirilmiyordu. Bu şekilde kısıtlı mâlî imkânlar kötüye kullanılıyordu. Köylüler de çok değişik dairelere yayılmış bulunan 70.000 den fazla memurun yarattığı bürokrasiden zihinleri karışmış olduğundan toplumsal kalkınma programlarına gerçekte katılamadılar.

32. 1964 te, hükümetin kalkınması ile ilgili programların yürüten bütün bölümlerin bir araya getirilmesiyle Köy İşleri Bakanlığı kuruldu. Bu bakanlık, toprak koruma, su işleri, alt yapı geliştirme, kırsal endüstriyi geliştirme, kırsal iskân ve köy temizliği ile ilgilenen müdürlüklerden oluşuyordu. Halihazırdaki Köy İşleri Bakanlığının çalışmalarındaki etkisizlik, oslında, başarılı bir toplum kalkınmasının temel şartı olan toprak reformu için kanunun eksikliğinden ileri gelmektedir. Ayrıca, bütçede kırsal bölgelerin en temel ihtiyaçlarını bile karşılamayacak kadar yetersiz kalmaktadır. Halen, ziraat mühendisleri, şehir plânlamacıları, ve mimarlar bu bakanlığın mensuplarının çoğunluğunu teşkil ederken sosyologlar, sosyal araştırmacılar ve incelemeciler oldukça azdır. Bakanlık plânlamanın gereğine inanmışsa da sosyal araştırmaya dayanarak hazırlanan projeler, birçok diğer ülkede başarılı olduğu görülen projelerin ilmî müesseselerce yürütülmesi gibi fikirler henüz benimsenmemektedir. Mamafih, Bakanlığın Köy Araştırma Enstitüsü gibi tamamlayıcı bir bölümü de halihazırda bulunmamaktadır.

33. Köy İşleri Bakanlığı tek başına köylerin tam bir envanterini çıkarma işini üzerine aldı. 1963 ten 1968 e kadar alan çalışmacıları guruplar halinde köyleri dolaşarak bütün köylülerin sosyal hayat şartlarını malî ve tabii imkânlarını olduğu kadar köylerin ve mevcut hanelerin kaynaklarını da kayda geçirdiler. Böylelikle, Bakanlık gelecekteki kalkınmanın stratejisinin üzerine kurulabileceği istatistikî malzemeyi hazırlamış oldu. Köy envanter ciltleri, aynı zamanda, bir bilim olarak köy sosyolojisi için de değerli rakamlarla doludur. Bakanlık bilim adamları ile bu ölü malzemeyi yeni kavramlara ve yardımcı projelere dönüştürebilirse bu envanter, köy sosyolojisi alanında 1960 ların en büyük araştırması olacaktır.

34. Bununla beraber, 1960 larda pek çok köy incelemesi yapılmıştır. 1950 lerle mukayese edilecek olursa, yayınlanan köy monog-

rafilerinin sayısı 22 den 36 ya çıkmıştır. Araştırmalar, mülâkat tekniği ile analizde matematiksel metotların daha çok kullanılmış olması ile dikkati çeker. Metodoloji üzerine yazılmış bazı kitaplar da Türkçe'ye çevrilmiştir : William J. Good ve Paul K. Hatt (1964), Pauline V. Young (1968) ve Paul Descamps'ın **Tecrübi Sosyoloji'si** (1965) gibi.

35. 1960 larda yayınlanmış adı yukarıda zikredilen çalışmalardan başka, İ. Yasa'nın Sindel (1961 ve 1963), Cahit Tanyol'un Peske Binamlisi (1961) ve Elifoğlu (1963), J. F. Kalars'ın Bahtili (1963), Necdet Tunçdilek'in Bozanik (1963), L. Fenske'nin Kabataş; Burhan Bengisu ve Enver Oymak'ın Beytepe ve Yapracık (1970) köy incelemeleri ile O Türkoğan'ın bir kaç monografisi (1961, 1962, 1965, 1969) burada zikredilmeğe değer.

36. Köyden şehire göç ve şehirler etrafında gecekonduların yapılması ve 1960 larda köy sosyolojisine önemli çalışmalar ve yeni gelişmeler kazandırdı. Bazı yazarlar, çoğunlukla coğrafyacılar, farklı tipte kırsal yerleşme merkezlerinin incelenmesine oldukça fazla katkıda bulundular. Bunların özel ilgileri etnik azınlıklar ve Balkan ülkelerinden Türkiye'ye gelen göçmenler üzerinde yoğunlaşmaktaydı. Bazı yazarlar dikkatlerini Türkiye'nin göçebe veya yarı-göçebe toplulukları üzerinde topladılar. Türkiye'nin kırsal nüfusunun demografik unsurları ise, Bozkurt Güvenç, Rezan Şahinkaya, Frederick C. Shorter, Ali Tanoğlu, Necdet Tunçdilek ve Erol Tümertekin gibi yazarlar tarafından, nüfus dağılımı ve kalkınma, ahlâk üretkenlik, ve aile plânlaması açılarından ele alındı. Üzerinde çalışılan bütün meseleleri ve araştırmacıların isimlerini burada tek tek zikretmeğe imkân yoktur. Bu hususta B. W. Beeley'in bibliyografyasına danışılması yerinde olur.

Genel Görünüş

37. Geriye bakılırsa, 1950 de H. Z. Ülken'in Türkiye'de köy sosyolojisinin temel meselelerini 30 yıl için ortaya koyduğu görülür. O zaman, Ülken, kırsal toplumları ilgilendiren araştırma projelerinin başlangıç durumunda olduğu halde üzerinde durulmağa değer bulunduğunu belirtmişti. Bu çalışmaların özellikle sosyolojik metotlar bakımından eksiklikleri olduğunu görmüştü. Hükümet tarafından desteklenen bir organizasyon merkezine olan ihtiyacı belirtmişti. Ve araştırma için yeterli imkânlar sağlanmasını istemişti. Ülken'in ileri sürdüğü eksikliklere rağmen 1950 lerde ve 1960 larda metodoloji açısından oldukça önemli gelişmeler oldu. Ancak, hükümete kalifiye uzmanlar yetiştirme bakımından akademik seviyede, kırsal sosyal araştırmalar için geniş bir eğitim programı henüz yoktur.

38. Köy İşleri Bakanlığı H. Z. Ülken'in ileri sürdüğü organizasyon merkezi olabilir. Belki de Bakanlık, köy araştırmalarının malî eksikliklerini gidermede yardımcı olabilir. Ayrıca, köy araştırmaları ile ilgilenen bilim adamlarının daha çok işbirliği içinde çalışmaları da arzulanan bir husustur. Bu işbirliği, araştırmaların özüne yeni hedefler getirmekle kalmayacak, elde edilen tecrübelerden de birlikte faydalanma imkânını yaratacaktır. Bunların hepsi de kamu oyunda köy sosyolojisinin önemini artıracaktır. Her bilim adamının şahsî gayretinin köy araştırmaları için toplum tarafından desteklenmesi çok daha etkili ve güçlü araştırmalar ortaya çıkaracaktır.

39. 1970 lerde köy sosyolojisi halen kaynayan iki meseleye getireceği çözüm ile değerlendirilecektir: Kırsal toplulukların kalkındırılması ve kır topluluklarının Türk toplumu ile birleştirilmesi ve kaynaştırılması. Köy politikasını ana hedefleri artık sabittir: Hayat standardının yükseltilmesi, alt yapının geliştirilmesi, toplum kalkınması ve iş üretiminin artırılması. Bu hedefe ulaşma yolları ise tartışma konusudur. Büyük bir ihtimalle, temel sosyal prensipler üzerindeki tartışmalar giderek bu alanı işgal edecektir. Türk sosyolojisinin geçmişteki yöneticilerinden Prens Sabahattin **Türkiye Nasıl Kurtarılabilir**² (1965) isimli eserinde İngiliz ferdiyetçiliğini Z. Gökalp'in **Türkçülüğün Esasları**³ (1950) isimli eserinde ortaya koyduğu görüşlerle karşı karşıya getirerek bu konuya değinir. Yakın bir gelecekte, Türkiye köy sosyolojisi dünya çapında bir sosyal ve ekonomik sistemler çatışmasına itilmiş olacak gibi görünmektedir.

Sosyal problemlerin en iyi çözümünün ne olduğu hususunda böyle bir mücadeleye acilen ihtiyaç varsa da ideolojik tartışmalar yüzünden kırsal problemlerin ve bunların menşei hakkında deneysel araştırmaların ihmâl edilmesi acınacak bir durum ortaya çıkarır. Şehirleşme ve endüstrileşme yeni bir çok meseleler getirecektir. Türk ekonomisinin Avrupa Ortak Pazarı ile bağlantı kurması yeni problemler yaratacaktır. Meselâ, Türk ve Orta-Avrupa sosyologlarının daha yakın işbirliğini gerektiren yabancı işçi problemleri gibi. Listesi verilen literatür, Türk köy sosyolojisinin hem pratik projelere hem de kır sosyolojisi bilim dalına ne gibi katkılarda bulunduğunu belirtmektedir.

(2) **Türkiye Nasıl Kurtarılabilir**, 1965, İstanbul, Elim Yayınevi.

(3) **Türkçülüğün Esasları**, 1950, Serdengeçti Yayınları, ayrıca, a.g.e. 1341.

LİTERATUR

40. Kırsal Türkiye üzerinde yazılmış bulunan bu kadar çok sayıda iyi kitap ve makale arasından temsili bir seçim yapmak kolay bir iş değildir. B. W. Beeley'in bibliyografyası kolayca 1000 e çıkarılabilecek 800 başlığı içine almaktadır. Bu isimler arasında, kırsal Türkiye'nin coğrafi, tarihî, demografik, ekonomik ve etnolojik unsurlarını ele alan çok değişik eserler vardır. Ancak, bunlar da en azından, Türk köyünün sosyolojisine değerli katkılarda bulunmuştur. Kırsal hayat kaynakları üzerinde, B. W. Beeley, J. P. Kolars'ın **Kırsal Türkiye'de Toplumsal Çalışmalar** (1962) isimli eserini giriş olarak tavsiye eder ("Community Studies in Rural Turkey"). Bundan önce, John Kingsley Birge'ün **Türkiye Alan Çalışmaları Rehberi** ("Guide to Turkish Area Study", 1949) yayınlanmıştı. Türkiye'deki köy araştırmaları bulgularının iyi bir özeti O. Türkdöğün (1970) tarafından verilmiştir. Ayrıca, B. ve G. Helling'in izahlı haritaları farklı hayat şartlarının en iyi bölgesel görünüşünü de vermektedir.

41. B. W. Beeley, kırsal bölgenin meselelerini ve araştırmalarını ilgilendiren malzemeden oluşan, tek konuda derinleşmiş bir kaç bibliyografyaya atıf yapar. F. Shorter ve Belgin Tekçe (1967) nin hazırladıkları kısa demografi listesi bu alanda artan literatüre örnek gösterilebilir. Göçmenlerin meseleleri de H. Z. Ülken tarafından ele alınmıştır. (1950). 1954 ve 1960 köy istatistikleri ile köy envanter çalışmalarının 67 vilayetten 60 ını içine alan ciltleri İngilizce ara satırlarla basılmış bulunmaktadır. Ziraî ve diğer konularda istatistikî bilgiler de B. W. Beeley'in bibliyografyasında verilmektedir. Bir başka yararlı bibliyografya da Peter Suzuki'nin **Türkiye'de 1950 den beri Sosyal Değişme** ("Social Change in Turkey since 1950") isimli eseridir.

42. Aşağıdaki liste İngilizce, Fransızca ve Almanca olanlarla kolay elde edilebilir kitaplara öncelik verilerek hazırlanmıştır. Ancak, listede Türkiye'de köy sosyolojisinin gelişmesinde oldukça önemli yer tutan bazı Türkçe eserlere de yer verilmiştir.

KAYNAKLAR

- AKTAN, REŞAT : Problems of land reform in Turkey, in **the Middle East Journal**, Vol. 20, No : 3, Summer 1966, pp. 317 - 334.
- AKSOY, SUAT : Rechtliche Fragen der Pacht und Teilpacht in der Türkei, in **Recht der Landwirtschaft, Agricola** - Verlag, Stollhamm, Vol. 20, No : 3, March 1966, pp. 57-62
- Ankara University, Faculty of Political Sciences : **Türkiye'de ziral makinelaşma**, 1954, Ankara, Pub. No. 39-21 (Research Commission), 194 p. (revision of Economic and Social Aspects of Farm Mechanization in Turkey. 1953, Ankara : US Foreign Operations Administration, 105 p.).
- ARFA, HASAN : **The Kurds : an historical and political study**. 1966, London : Oxford Univ. Press, 178 p.
- ASKWITH, THOMAS : Community Development in Turkey, in **Community Development Journal**, vol. 1, No. 1, 1966, p. 6-11
- Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı (State Planning Organization) **Türk Köyünde Modernleşme Eğilimleri Araştırması**, Rapor 1, 1970. Ankara. Yayın No DPT 860 - SPD 198, 290 p. (Studies concerning tendencies towards modernization of the Turkish Village).
- BEELEY, BRIAN W. : **Rural Turkey : a Bibliographic Introduction** 1969, Ankara, Hacettepe University Pub. No. 10, 120 p.
- BERKES, NİYZAZI : Sociology in Turkey, in **American Journal of Sociology**, vol. 42, 1936, p. 238-246.
- BERKES, NİYZAZI : **Bazı Ankara Köyleri Üzerinde Bir Araştırma**, 1942, Ankara : Ankara Univ. Dil ve Tarih-Coğrafya Fak., 172 p. (Investigation of some villages near Ankara).
- BEŞİKÇİ, İSMAIL : **Doğu Anadolu'nun Düzeni : Sosyo-ekonomik ve etnik temeller**, 1969, Erzurum, 302 p. (Eastern Anatolian Pattern : Socio-economic and ethnical basics).
- BIRGE, JOHN KINGSLEY : **A guide to Turkish area study**, 1949, Washington D.C. : American Council of Learned Societies, Committee on Near East Studies, 240 p.
- BORAN, BEHİCE SADIK : **Toplumsal Yapı Araştırmaları : İki köy çeşidinin mukayeseli tetkiki**, 1945, Ankara : Türk Tarih Kurumu Basımevi, Sosyoloji Serisi No : 3, 249 p. (research on the social structure of two villoges).
- CANEN, C. : Le Problème ethnique en Anatolie, in **Journal of World History**, vol. 2, 1954 - 55, pp. 566-580.
- CHRISTIANSEN - WENİGER, F. : Die soziale Lage der Türkischen Bayern von 1923 - 1963, in **Sociologus** N. F. (Berlin), Vol. 14, Na : 1, 1964, pp. 62-81 (English summary).
- CUİSENIER, JEAN : Matériaux et hypothèses pour une étude des structures de la paranté en Turquie, in **L'Homme**, Vol. 4, No : 1, Jan-Apr. 1964, pp. 73-89.

- DEMİRKAN, SALAHADDİN : Türkiye'de Köy Sosyolojisi ve Problemleri, in **Sosyal Dünyası**, Vol. 1, No. 3, July 1953, pp. 33-39. (Village Sociology and Village Problems in Turkey).
- DEMİRKAN, SALAHADDİN : **Köy Sosyolojisine Hazırlık**, 1962, Ankara, D.İ.E. Yayın No. 426. (Village sociology at present).
- DE PLANHOL, XAVIER : **De La Plaine Pamphyllenne aux Lacs Pisidliens : nomadisme et la vie paysanne**, 1958, Paris : Adrien - Maisonneuve, 495 p.
- DE PLANHOL, XAVIER : Geography, politics and nomadisms in Anatolia, in **International Social Science Journal**, Vol. 11, No. 4, 1959;
- DİNCER, NABİ : Research in community development, in **Regional Planning, Local Government and Community Development in Turkey**, 1966, Ankara : T.S.H.P., Pub. No. 3, pp. 158-165.
- EBERHARD, WOLFRAM : Change in leading families in southern Turkey, in **Anthropos**, Vol. 49, 1954, pp. 992-1003.
- ERDENTUĞ, NERMİN : **A study on the social structure of a Turkish village**, 1959, Ankara : Ankara Univ. Dil ve Tarih-Coğrafya Fak., Pub. No. 130, 54 p.
- FINDIKOĞLU, ZİYAETTİN FAHRİ : **Kooperasyon sosyolojisi**, 1967, İstanbul : İstanbul Univ. İkt. Fak. Yayınları.
- Food and Agricultural Organization : **Pre - Investment surveys of the Antalya region**, 1966 Rome, FAO / SF : 14 / Tur, 4 - volumes.
- FREY, FREDERICK W. : Surveying peasant attitudes in Turkey, in **Public Opinion Quarterly**, vol. 27, No. 3, 1963, pp. 335-355.
- FREY, FREDERICK W. : **Regional variations in rural Turkey**, 1966, Cambridge, Mass. : M.I.T. Center for International Studies, Rural Devt. Research Project Report No. 4, 67 p.
- GELEN, ARIF : **Köylerimizle ilgili bazı araştırmaların özetleri**, 1962, Ankara : Min. of Education, 4-p. (comments on selected village monographs).
- GERAY, CEVAT : İlca as a unit for planning and execution of community development in Turkey, in **Regional Planning, local government and community development in Turkey** (1966, Ankara : T.S.H.P., Pub. No. 3, 227 p.) pp. 167 - 217.
- GRONHAUG, REIDAR : **Patriarkalsk autoritet og aeresideologi i et peasantsamfunn : etablering av ekteskop i Sor Tyrkia**, 1967, Bergen / Norway. (patriarchal authority and honor ideology in peasant communities : the establishment of marriage in southern Turkey).
- GÜL, KEMAL VEHBİ : **Köy ve mahalle idaresi**, 1965, Ankara, 592 p. (Village and hamlet administration).
- GÜNEY, FUAD : **Köyümüz ve köy sosyolojisi**, 1938 Balıkesir, 115 p. (Our village and village sociology).
- HELLING, BARBARA and GEORGE : **Rural Turkey : a new socio - statistical appraisal**, 1958, İstanbul : İst. Univ. Inst. of Economics and Sociology, pub. No. 795, 35 p. plus 27 maps.
- HERSLAG, ZVI YENUDA : **Turkey : the challenge of growth**, 1968, Leiden : E. Brill, XVIII 406 p.
- HINDERINK, JAN and MÜBECCEL KIRAY : **Social stratification as an obstacle to development : a study of four Turkish villages**, 1970, New York, XXVII + 249 p.
- HIRSCH, EVA : Income distribution in Turkish agriculture, 1960, Ph. D. Thesis at Columbia Univ. Fac. of Political Sciences, 297 p.

- HÜTTEROTH, WOLF : **Bergnomaden und Yaylabavern im mittleren kurdischen Taurus**, 1959, Marburg (Margurger geographische Schriften, No. 11), 190 p.
- HÜTTEROTH, WOLF : **Landliche Siedlungen in südlichen Inneratolien in den letzten vierhundert Jahren**, 1968, Göttingen.
- KARPAT, KEMAL H. : The People's Houses in Turkey : establishment and growth, in *The Middle East Journal*, vol. 17, No : 1-2, 1963, pp. 55-67.
- KIRBY, FAY : **Türkiye'de Köy Enstitüleri**, 1962, Ankara, 388 p. (The Village Institutes in Turkey).
- KOLARS, JRHN F. : Community studies in rural Turkey, in *Annals, Assoc. of American Geographers*, vol. 52, No : 4, 1962, pp. 476-489.
- KOLARS, JOHN F. : **Tradition, season, and change in a Turkish village**, 1963, Chicago : Univ. of Chicago Press (Dept. of Geography, Research Paper No : 82) 205 p.
- Köy İşleri Bakanlığı (Ministry of Village Affairs) : **Establishment of the Ministry of the Ministry of Village Affairs in Turkey**, 1964, Ankara : Köy İşleri Bakanlığı Yayınları No : 2, XV + 121 p.
- KÖYMEN, NUSRET : **Türk Köylerinin Kalkındırılması için alınacak tedbirler**, 1939, Ankara, 35 p. (measurements for the development of rural Turkey).
- KURTKAN, AMIRAN : **Köy sosyolojisi**, 1968, İstanbul : İst. Univ. İktisat Fak. No. 243, 244 p. (village sociology).
- LERNED, DANIEL : **The passing of a traditional society : Modernizing the Middle East**, 1958, Glencoe, Ill : The Free Press, 466 p.
- MAKAL, MAHMUD : **A village in Anatolia**, 1954, London : Vallentine, Mitchell and Co., Ltd., 190 p.
- Middle East Technical University, Faculty of Architecture, Ankara : **Yassıhöyük : a village study**, 1965, Ankara, 134 p.
- Ministry of Economics : **Situation dela production et du vivre des paysans tures**, 1938, Ankara, 74 p. (completed by statistics).
- MONEY-KRYLE, A. F. : **Agricultural development and research in Turkey**, 1957, Beirut : American Univ. of Beirut, Fac. of Agric. Sciences, pub. No. 4
- MORRISON, JOHN A. : **Alisar : a unit of land occupance in the Kanak Su Bosin of Central Anatolia**, 1939, Chicago : Univ. of Chicago Libraries, 111 p.
- OSTERKAMP, HERMANN : Zum problem der landlichen Unterbeschäftigung in den Entwicklungslandern : Ergebnisse einer Untersuchung in zwei Türkischen Dörfern, 1967, **Zeitschrift für ausländische Landwirtschaft**, Materialsammlung, Heft 8, Frankfurt : DIG - Verlag, 200 p.
- PIERCE, JOE E. : **Life in a Turkish village**, 1964, New York : - Holt, Rinehart and Winston, 102 p.
- RIZA, ALİ and YALMAN YALGIN : **Türkmen Oymakları**, 1933-39, Adana, 5 volumes. (Türkmen tribes).
- ROBINSON, RICHARD D. : **A second visit to Alisar village : a yardstick of Turkish progress**, 1955, New York : A.U.F.S. (Letter RDR - 7-55), 16 p.
- ROBINSON, RICHARD D. : **The First Turkish Republic : a case study in national development**, 1965, Harvard : Harvard Univ. Press, 367 p.
- RUDOLF, WOLFRANG : Grundzüge sozialer Organisation bei den Kurden, in *Sociologus*, N.F. (Berlin), Vol. 17, 1967, pp. 19-39.
- SCOTT, RICHARD B. : **The village headman in Turkey : a case study**, 1968, Ankara : T.O.D.A.I.E., 50 p.
- SENCER, MUZAFFER : Türkiye'de köye yönelme hareketleri, in *Sosyoloji Dergisi*, No. 17-18, 1962-63, pp. 223-241.

- STERLING, PAUL A. : **Turkish village**, 1965, London : Weidenfeld and Nicolson, 316 p.
- SUZUKI, PETER : Peasants without plows : some Anatolians in İstanbul, in **Rural Sociology**, vol. 31, No. 4, 1966, pp. 428-438.
- SZYLIOWICZ, JOSEPH S. : **Political change in rural Turkey** : Erdemli, 1966, The Hague : London, 218 p.
- ŞAHİNKAYA, REZAN : **Orta Anadolu Köylerinde Aile Strüktürü**, 1966, Ankara : Ankara Univ. Ziraat Fak. No. 255, 49 pp. (Family Structure in Central Anatolia villages; summary in English and German).
- TACHAU, FRANK : Local politicians in Turkey, in **Regional planning, local government and community development in Turkey** (1966, Ankara : T.S.H.P., Pub. No. 3, 227 p.) pp. 91-132.
- TANOĞLU, ALİ : Die Verteilung der Bevölkerung in der Türkei, R.G.İ. (İstanbul), No. 5, 1959, pp. 94-106.
- TEZCAN, MAHMUT : **Türk Sosyoloji Bibliyografyası**, 1928-68, 1969, Ankara
- TUNÇDİLEK, NECDET : **Bozonic Köyü**, 1964, İstanbul : İstanbul Univ., Fac. of Letters, Pub. No. 1083, 55 p. (village monograph).
- TUNÇDİLEK, NECDET and EROL TÜMERTEKİN : **Türkiye nüfusu, nüfus kesafeti, nüfus artışı**, 1959, İstanbul : İst. Univ. Pub. No. 25, Monograph Series 2,77 p. (Turkish population growth, and density).
- TURHAN, MÜMTAZ : **Kültür Değişmeleri : Sosyal psikolojik bakımından bir tetkik**, 1951, İstanbul : İst. Univ., Fac. of Letters, pub. No. 479, 332 p. (Based on a study of cultural change with special reference to Turkey, 1948, London, Ph. D. thesis).
- TÜRKDOĞAN, ORHAN : **Erzurum ve çevresinde sosyal araştırmalar**, 1965; Erzurum : Atatürk Üniv. Yayınları No. 40, 107 p. (eight village monographs).
- TÜRKDOĞAN, ORHAN : **Türkiyede köy sosyolojisinin temel sorunları**, 1970, Erzurum : Atatürk Üniv. Yayınları No. 76, 311 p. (The basic Problem : village sociology in Turkey).
- ÜLKEN, HİLMİ-ZİYA : La sociologie rurale en Turquie, in **Sosyoloji Dergisi**, No. 6, 1950, pp. 104-116.
- ÜLKEN, HİLMİ-ZİYA (Ed.) : **Sosyoloji Dergisi**, No. 10-11, 1966-1956, contains his article entitled "Un aperçu bibliographique du problème des réfugiés en Turquie" (pp. 106-114); as well as seven village monographs by Turhan Yörükân and Turgut Cebes (Catak), Rahmi Tesiroğlu (Mütevelli and Kayalıağlı), Cavit Orhan Tütengil (Keçiller), Yusuf Kurhan (Eskitas, and Yenibedir), Hilmi - Ziya Ülken and Ayda Tanyeli (Gânen İlçe):
- WENZEL, HERMANN : Sultan-Dagh und Akschehir - Ova. Eine landeskundliche Untersuchung in Inneranatolien, 1932, Kiel : **Schriften des Geographischen Instituts der Universität Kiel**, No. 1, 76 p.
- YASA, İBRAHİM : **Hasanoğlan : socio - economic structure of a Turkish village**, 1957, Ankara : T.O.D.A.I.E., 233 p.
- YASA İBRAHİM : The impact of rural exodus on the occupational patterns of cities, in **Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt : XXII, Sayı : 2, 1968, Ankara 151 - 170).
- YENER, ENİSE : **Etnografya Kılavuzu**, 1960, Ankara : Ankara Etnografya Müzesi, Türk Kadınlar Birliği, Pub. No. 2, 138 p. bibliog. (ethnographical guide).
- ZIMMERMANN, CARLE C. : The traditional rural village, in **Sociologia Internationalis**, Vol. 7, 2, 1969.